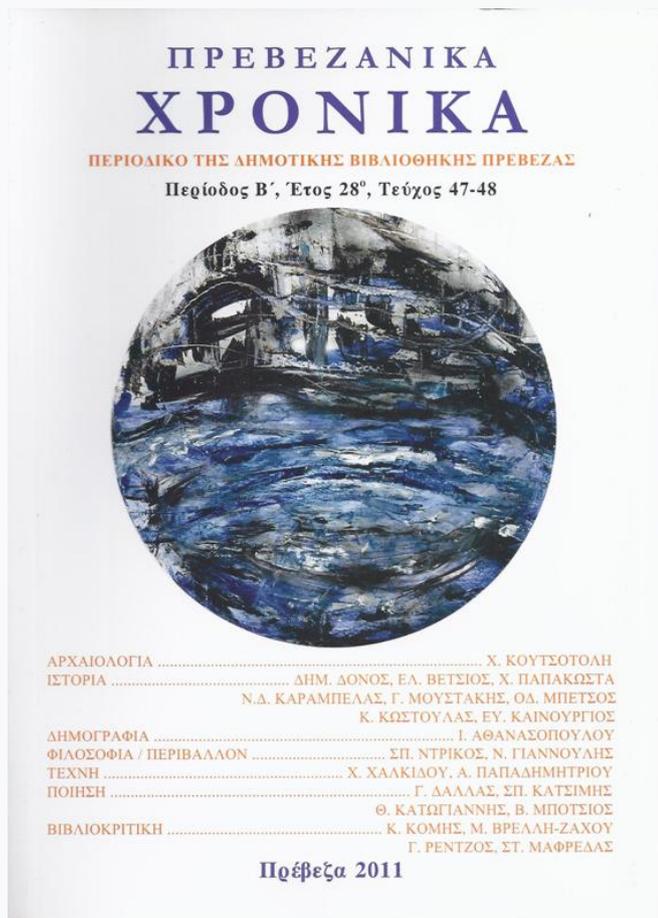

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 47-48 (2011)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 47-48 (2011)

Σύμμικτη Πρόβλεξα: Άπαντα Ηλία Βασιλά

Κώστας Κόμης

doi: [10.12681/prch.28559](https://doi.org/10.12681/prch.28559)

Copyright © 2021, Κώστας Κόμης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κόμης Κ. (2021). Σύμμικτη Πρόβλεξα: Άπαντα Ηλία Βασιλά. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (47-48), 435-440.
<https://doi.org/10.12681/prch.28559>

Κώστας ΚΟΜΗΣ

Σύμμικτη Πρέβεζα: Άπαντα Ηλία Βασιλά

Το συγκεκριμένο βιβλίο¹ αποτελεί προϊόν κοπιώδους εργασίας την οποία ανέλαβε πενταμελής Επιτροπή (αποτελουμένη από τους Πέτρο Ν. Αρταβάνη, Χαράλαμπο Κ. Βασιλά, Νίκο Δ. Καράμπελα, Σπύρο Α. Σουμαλεύρη και Στέφανο Η. Σταμάτη)· την επιμέλεια της έκδοσης είχε ο Νίκος Δ. Καράμπελας. Η έκδοση του τόμου συμπίπτει με τη συμπλήρωση τριάντα χρόνων από τον θάνατο του συγγραφέα και 100 από την ένταξη της Πρέβεζας στην Ελλάδα.

Ο Ηλίας Β. Βασιλάς (1906-1982), γνωστός Πρεβεζάνος φιλόλογος, προέρχεται από τον παλαιό, ενιαίο, τύπο της φιλοσοφικής σχολής, στην οποία διαμορφώνονταν συνολικοί λόγιοι, με στέρεες βασικές γνώσεις και διάφορα όσο και διαφορετικά (μολονότι συμπληρωματικά, συνήθως) πνευματικά ενδιαφέροντα.

Από τα Άπαντα εξαιρούνται οι μεταφράσεις τεσσάρων τραγωδιών του Αισχύλου (*Πέρσες*, *Προμηθεύς Δεσμώτης*, *Ικέτιδες* και *Αγαμέμνων*), έργο το οποίο απασχόλησε τον Βασιλά κατά την περίοδο 1967-1980 και εξεδόθη στη Θεσσαλονίκη.² Περιλαμβάνονται, όμως, 102 κείμενα δημοσιευμένα αρχικώς σε περιοδικά (*Νέα Εστία*, *Ηπειρωτική Εστία*, *Ηπειρωτικό Ημερολόγιο*, *Ηχώ του Ιονίου*, *Πρεβεζάνικα Χρονικά* και *Χρονικά της Πρέβεζας*) και εφημερίδες (*Αγών Πρεβέζης*, *Βήμα Πρεβέζης*, *Εθνικός Κήρυξ Πρεβέζης*, *Ελεύθερη Γνώμη*, *Ηπειρωτικόν Μέλλον*, *Ο Τύπος*, *Πρέβεζα*, *Πρεβεζάνικα Νέα*, *Τοπική Φωνή* και *Φωνή της Πρεβέζης*), σε συνέχειες, αλλά και ανέκδοτες επιστολές του συγγραφέα.

Τα κείμενα, κατά τον επιμελητή του τόμου, καλύπτουν (και κατατάσσονται σε) επτά ενότητες, ως ακολούθως: «Πρεβεζάνικα», 37 κείμενα· «Ιστορικά», 26· «Προσωπογραφίες», 13· «Λαογραφικά», 6· «Γλωσσολογικά», 7· «Παρουσιά-

¹ Ηλίας Β. Βασιλάς, *Άπαντα*, επιμ. Νίκος Δ. Καράμπελας, Δήμος Πρέβεζας & Ίδρυμα Ακτία Νικόπολις, Πρέβεζα 2012, xxviii+772 σελ., στο εξής: *Άπαντα*.

² *Άπαντα*, xxviii.

σεις, Κρίσεις, Επίκαιρα» (δηλαδή παρουσίαση, κριτική διαλέξεων και βιβλίων), 8 κείμενα και «Επιστολογραφία», 5 επιστολές. Εν τούτοις, τα όρια ανάμεσα στις ενότητες αυτές είναι μόνο σχετικά, ενώ σε κάθε περίπτωση αποτυπώνεται η καταγωγή του συγγραφέα και το ενδιαφέρον του για την Πρέβεζα. Έτσι, από τα 37 πρεβεζάνικα κείμενα τα 28 (το 76% δηλαδή) διερευνούν ιστορικά θέματα. Επίσης, από τα 26 ιστορικά κείμενα τα 19 (73%) έχουν ως αντικείμενο την Πρέβεζα και τη γύρω περιοχή· ακόμη, οι 11 από τις 13 προσωπογραφίες (85%) αφορούν σε πρόσωπα καταγόμενα από την Πρέβεζα, ενώ ανάλογες είναι οι διαπιστώσεις και στις υπόλοιπες ενότητες. Παρόλα αυτά, τα ιστορικά, τουλάχιστον, κείμενα του συγγραφέα, καθώς θα δούμε και στη συνέχεια, δεν υποκύπτουν στους περιορισμούς της τοπικής ιστορίας, εφόσον, παράλληλα, επιδέχονται αξιοποίηση (και αυτό έχει ήδη συμβεί), στο πλαίσιο συνολικότερων έως περισσότερο σύνθετων ιστορικών μελετών· τούτο δε είναι το σημαντικότερο ίσως συγκριτικό πλεονέκτημα των πονημάτων του Βασιλά, σε σύγκριση με έτερα προϊόντα, άλλων συγγραφέων, τοπικής ιστορίας.

Από τα ιστορικά κείμενα του Βασιλά, ιδιαίτερο βάρος διαθέτουν αυτά στα οποία εξετάζεται το κλεφταρματολικό μόρφωμα, με επίκεντρο την Πρέβεζα, ως καταφύγιο του πολεμικού και επαναστατικού δυναμικού της ευρείας περιοχής (Ηπειρος, Ακαρνανία). Τα κείμενα αυτά³ εστιάζουν μεν το ενδιαφέρον σε συγκεκριμένους εκπροσώπους του κλεφταρματολικού κόσμου, όπως ο Ανδρούτσος, πατέρας του Οδυσσέα,⁴ αλλά περιγράφουν, παραλλήλως, τους κοινωνικοπολιτικούς όρους δημιουργίας του μορφώματος, δίνοντας, επίσης, πληροφορίες σε σχέση με τις συλλογικές συμπεριφορές στο πλαίσιο αυτού. Τούτο καθίσταται σαφέστερο σε πονήματα άλλων συγγραφέων, της εποχής αλλά και νεότερων, με διαφορετικές επάρκειες και στόχους, όπου τα δημοσιεύματα του Βασιλά, από κοινού με άλλα βέβαια, αξιοποιούνται προς συνολικότερες προσεγγίσεις.⁵

Πέραν τούτων, στα *Άπαντα* συγκαταλέγεται και το πόνημα του συγγραφέα που αναφέρεται στην κατάληψη της πόλης από τα στρατεύματα του Αλή πασά, το 1798,⁶ δημοσιευμένο κατ' αρχάς στην *Ηπειρωτική Εστία*, το 1955 και σε επτά συνέχειες· μολονότι έχουν παρέλθει 57 έτη από την αρχική δημοσίευση του κειμένου, αξίζει να σημειωθεί πως η συγκεκριμένη μελέτη παραμένει, έως και σήμερα, η πλέον αξιόπιστη και σφαιρική ενημέρωση επί του θέματος. Στον τόμο περιλαμβάνονται και τρία άλλα κείμενα, σχετικά, έστω περίπου, με το θέμα αλλά μικρότερης έκτασης και μάλλον εκλαϊκευτικού χαρακτήρα.⁷

³ *Άπαντα*, 11-15, 192-193, 215-243, 325-335, 336-343, 391-401.

⁴ Βλ. ιδιαίτερα *Άπαντα*, 192-193, 325-335, 336-343.

⁵ ΑΣΔΡΑΧΑΣ 1988, 231-252· 2003, 101-150· ΚΟΜΗΣ 1999, 36-39· 2007, 312-323.

⁶ *Άπαντα*, 250-318.

⁷ *Άπαντα*, 11-15, 16-18, 489-490.

Ένα άλλο σημαντικό κείμενο είναι το αναφερόμενο στον ναό του Αγίου Νικολάου της πόλης,⁸ δημοσιευμένο επίσης για πρώτη φορά στην *Ηπειρωτική Εστία*, το 1963. Εδώ δίνονται, εκτός των άλλων, και χρήσιμες πληροφορίες για τις συνοικίες/ενορίες της πόλης, οι οποίες συμπληρώνονται από εκλαϊκευτικό κείμενο του συγγραφέα, δημοσιευμένο αρχικώς στην εφημερίδα *Πρέβεζα*, το 1980.⁹ Σε ό,τι αφορά δε στους υπόλοιπους ναούς της Πρέβεζας, στον τόμο συγκαταλέγονται εννέα κείμενα,¹⁰ τα οποία συμπληρώνουν το προηγούμενο αλλά και επιτρέπουν στον συγγραφέα να στραφεί προς νέες επιστημονικές διαδρομές, με πλαίσιο τη Βυζαντινή Αρχαιολογία και την Ιστορία της Τέχνης.

Εκτός αυτών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν δύο ακόμη κείμενα του τόμου, σχετικά με τον ελαιώνα της Πρέβεζας και τα ελαιοτριβεία της, θέματα που έχουν απασχολήσει και έναν άλλο Πρεβεζάνο λόγιο, τον Γιώργο Μουστάκη.¹¹ Το πρώτο κείμενο δημοσιεύθηκε αρχικώς στην *Ηπειρωτική Εστία*, το 1954· το άλλο, μεταγενέστερο, στον *Εθνικό Κήρυκα Πρεβέζης*, το 1974. Αν και αμφότερα εδράζονται σε μία σχετικώς προσιτή βιβλιογραφία και σε επιτόπια έρευνα, χωρίς ανέκδοτα τεκμήρια, εν τούτοις ακόμη και σήμερα αποτελούν πηγές αναφοράς· ιδιαίτερα, μάλιστα, το πρώτο κείμενο.¹²

Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα άλλο κείμενο του Βασιλά, όπου περιγράφονται, εν τάχει, τα Αρχεία της Μητρόπολης Πρεβέζης· η αρχική δημοσίευση του κειμένου έλαβε χώρα το 1956, στην εφημερίδα *Αγών Πρεβέζης* και σε τρεις συνέχειες.¹³ Καθώς φαίνεται, ο συγγραφέας υπήρξε ο πρώτος (και εν μέρει, βέβαια) αναγνώστης των Αρχείων, φροντίζοντας, μάλιστα, να δημοσιεύσει, στο ίδιο κείμενο, δύο συμβολαιογραφικά τεκμήρια. Αργότερα, η συστηματική έρευνα και τα δημοσιεύματα που πραγματοποίησε η Ρόδη-Αγγελική Σταμούλη θα αναδείξουν τη συμβολαιογραφική συλλογή των Αρχείων αλλά και τη σημασία της για την ιστορία του τόπου.¹⁴ Σε ό,τι αφορά επιπλέον στον Βασιλά, καθώς προκύπτει από σαφή αναφορά του,¹⁵ υπήρξε επίσης γνώστης του αρχειακού υλικού, για την Πρέβεζα, το οποίο απόκειται στα Αρχεία Λευκάδας, σημερινά Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Νομού Λευκάδας· κάτι το οποίο είναι γνωστό, εξάλλου, σήμερα στην κοινότητα των ιστορικών και, κυρίως, στους ερευνητές της περιοχής.¹⁶

⁸ *Απαντα*, 150-162.

⁹ *Απαντα*, 186-187.

¹⁰ *Απαντα*, 19-25, 26-32, 42-46, 71-78, 107-126, 188-189, 190-191, 201-202, 344-346.

¹¹ *Απαντα*, 33-41, 167-172. Πρβλ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ 2002, 57-69.

¹² Ενδεικτικά ΚΟΜΗΣ 1999, 31. Πρβλ. ΒΡΕΛΛΗ-ΖΑΧΟΥ, στον παρόντα τόμο, 441-454.

¹³ *Απαντα*, 79-82.

¹⁴ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ 1981· ΣΤΑΜΟΥΛΗ 1981· 1984· 1996.

¹⁵ *Απαντα*, 69.

¹⁶ ΠΑΡΔΟΣ 2008· και ενδεικτικά ΚΟΜΗΣ 1999, όπου αξιοποιούνται και δημοσιεύονται πηγές, για την Πρέβεζα, από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους – Αρχεία Νομού Λευκάδας.

Σε έτερο ειδικό κείμενο, ο Βασιλάς μελετά την «Καταγωγή των Εβραίων της Ηπείρου»,¹⁷ θέμα το οποίο έχει απασχολήσει επίσης τον Μουστάκη αλλά και τον Κωνσταντίνο Τσιλιγιάννη, στη μονογραφία του για την εβραϊκή κοινότητα της Άρτας.¹⁸ Δηλαδή, εκ των πραγμάτων, το πόνημα του Βασιλά συμπληρώνει τα δύο άλλα· και από αυτήν την άποψη, τουλάχιστον, δικαιούται ιδιαίτερη μνεία.

Από τα υπόλοιπα κείμενα του τόμου ξεχωρίζει αυτό που έχει ως αντικείμενο τα αναφερόμενα από τον Στράβωνα, στα *Γεωγραφικά* του, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στην περιοχή Θεσπρωτίας.¹⁹ Εδώ αναδεικνύονται εκ νέου οι δεσμοί του Βασιλά με την αρχαία γραμματεία, λαμβάνοντας, βέβαια, υπόψη και το μεταφραστικό εγχείρημα τραγωδιών του Αισχύλου. Εκτός τούτου, σε άλλο κείμενό του, ο Βασιλάς παρουσιάζει τις περιηγητικές ανιχνεύσεις των αδελφών Στεφανόπολι, στην περιφέρεια και την πόλη της Πρέβεζας, σε συνδυασμό, μάλιστα, με τις πολιτικές συγκυρίες της εποχής στην περιοχή.²⁰

Απομένει μία σειρά από κείμενα, διαφορετικής πάντως μεταξύ τους εμβέλειας, τα οποία καλύπτουν τη μακρά ιστορία της πόλης αλλά και τις διάφορες πτυχές της. Κατ' αρχάς, περιλαμβάνονται κείμενα στα οποία μελετάται η περίοδος της Βενετοκρατίας (1684-1699/1701 και 1717/1718-1797), εστιάζοντας το ενδιαφέρον στα μνημεία της περιόδου, με βάση δημοσιευμένες βενετικές, και άλλες, πηγές.²¹ Επιπροσθέτως, άλλα επίσης κείμενα όπου διερευνάται η ιστορικοπολιτική διάσταση στις σχέσεις των Επτανήσων με τα «εξαρτήματα» της Ηπείρου.²² Σχετικό είναι και ένα επιπλέον κείμενο, με αντικείμενο τις παραγωγικές σχέσεις, στα βενετοκρατούμενα Επτάνησα και τις άλλες «βενετικές κτήσεις».²³ Εντούτοις, στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν αξιοποιούνται ανέκδοτα βενετικά τεκμήρια, τα οποία θα ενίσχυαν ενδεχομένως τα πορίσματα του πονήματος, διευκολύνοντας, μάλιστα, και περαιτέρω διερευνήσεις επί του θέματος.

Στην Επανάσταση του 1821, όπως στην εμπλοκή της Πρέβεζας και τη συμμετοχή των Πρεβεζάνων στα πολεμικά γεγονότα αναφέρονται εννέα από τα υπόλοιπα κείμενα του τόμου, με διαφορετικό, βέβαια, τρόπο έκαστο.²⁴ Σε τρία, μάλιστα, εξ αυτών, συνδέεται η Πρέβεζα με το Μεσολόγγι, στο πλαίσιο των γεγονότων της περιόδου.²⁵ συνεπώς, ένα άλλο κείμενο που περιέχεται

¹⁷ *Απαντα*, 423-431.

¹⁸ ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ 2002, 394-399· ΤΣΙΛΙΓΙΑΝΝΗΣ 2004, 9-10, 24-66.

¹⁹ *Απαντα*, 402-405.

²⁰ *Απαντα*, 83-90.

²¹ *Απαντα*, 63-67, 91-106, 147-149.

²² *Απαντα*, 434-440, 441-448.

²³ *Απαντα*, 453-457.

²⁴ *Απαντα*, 57-58, 244-245, 246-249, 347-381, 382-388, 389-390, 449-452, 478-483, 484-488.

²⁵ *Απαντα*, 244-245, 449-452, 484-488.

επίσης στον τόμο,²⁶ διαφορετικής κατεύθυνσης και εκλαϊκευτικού χαρακτήρα αυτό, παραπέμπει, αφενός στα δεδομένα της περιόδου και αφετέρου στα προαναφερθέντα κείμενα. Σε διαφορετικό επίπεδο, το κείμενο όπου υποστηρίζεται η καταγωγή του Κωνσταντίνου Κανάρη από την Πάργα²⁷ συνδέεται βέβαια, με τα ανωτέρω γεγονότα, αλλά περιγράφει, ταυτοχρόνως, και σύνδρομα τοπικιστικού χαρακτήρα.

Σε ό,τι αφορά στα πολιτικοστρατιωτικά γεγονότα που οδήγησαν, εκτός των άλλων, και στην ένωση της Πρέβεζας με την Ελλάδα, αυτά εξετάζονται σε τρία κείμενα,²⁸ αν και, εκ των πραγμάτων, κινούνται σε τοπικό, κυρίως, επίπεδο. Περισσότερο ενδιαφέρον ίσως είναι ένα άλλο κείμενο, στο οποίο ο Βασιλάς μελετά την εγκατάσταση στην Πρέβεζα Ιταλών και, κυρίως, Κρητικών, κατά τον 19^ο αιώνα.²⁹ Σε ανάλογο επίπεδο ενδιαφέροντος ευρίσκεται ένα έτερο πόνημα, στο οποίο εξετάζονται οι «Πρεβεζάνοι και Παργηνοί διδάσκαλοι και λόγιοι του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα».³⁰

Σε άλλο πεδίο έρευνας εντάσσεται το κείμενο όπου ο συγγραφέας εξετάζει το θέμα των Αρομούνων («Βλάχοι, Κουτσοβλάχοι και Αρβανιτόβλαχοι», καθώς αναφέρονται και υποταξινομούνται στον τίτλο), με βάση τη διαθέσιμη σχετική βιβλιογραφία.³¹

Στα παραπάνω προστίθενται επίσης δύο κείμενα για το Άκτιο,³² ένα ακόμη για την επίσκεψη του λόρδου Βύρωνα στην Πρέβεζα, το 1809,³³ ένα άλλο με θέμα τον Κωνσταντίνο Καρυωτάκη και τη σχέση του με την πόλη,³⁴ ομοίως για τα «κοινόχρηστα πηγάδια» της Πρέβεζας,³⁵ το ρολόι της,³⁶ τα «ψάρια του Αμβρακικού»³⁷ και ένα εκλαϊκευτικό κείμενο για την «Ανάσταση του 1910 στην Πρέβεζα»,³⁸ δημοσιευμένο στα *Πρεβεζάνικα Χρονικά* μετά τον θάνατο του Βασιλά. Πάντως, μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα διαφορετικό κείμενο, δημοσιευμένο σε συνέχειες στην *Ηπειρωτική Εστία* τού 1978.³⁹ Στο δημοσίευμα αυτό, ο Βασιλάς, εξετάζοντας τη σύγχρονη οικονομική κατάσταση και προοπτική της πόλης, σημειώνει: *Το μέλλον της Πρέβεζας ανήκει*

²⁶ *Απαντα*, 173-174.

²⁷ *Απαντα*, 432-433.

²⁸ *Απαντα*, 319-324, 458-462, 463-469.

²⁹ *Απαντα*, 197-200.

³⁰ *Απαντα*, 406-422.

³¹ *Απαντα*, 470-477.

³² *Απαντα*, 53-56, 165-166.

³³ *Απαντα*, 127-146.

³⁴ *Απαντα*, 175-180.

³⁵ *Απαντα*, 194-196. Πρβλ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ 2002, 305-318.

³⁶ *Απαντα*, 9-10. Πρβλ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ 2002, 38-42.

³⁷ *Απαντα*, 203-206.

³⁸ *Απαντα*, 207-211.

³⁹ *Απαντα*, 181-185.

τώρα στην τουριστική ανάπτυξη και την καλλιέργεια των οπωροκηπευτικών.⁴⁰

Στο τέλος του τόμου, προστίθεται πολυσέλιδο Γενικό Ευρετήριο,⁴¹ έργο επίπονο για τον επιμελητή αλλά απολύτως χρήσιμο για τους ερευνητές.

Ως κατακλείδα, πρόκειται κατ' αρχάς για ένα βιβλίο άψογο από τεχνική άποψη. Επιπροσθέτως, σε σχέση με το περιεχόμενο είναι ένα πολύπτυχο σύνολο, ανάλογο με τις διαφορετικές πλευρές της πόλης αλλά και της θέσης όπου έκαστο κείμενο δημοσιεύθηκε αρχικώς. Με άλλα λόγια αλλά και κατ' επέκταση, πρόκειται για ένα σύνολο διαφορετικών, μα και άνισων, κειμένων, αντίστοιχων τόσο της αρχικής τους δημοσίευσης όσο και των πνευματικών πλευρών (ή και των ορίων) του Βασιλά. Δηλαδή, εντέλει, το βιβλίο δεν μελετά απλώς την ιστορία της πόλης, αλλά, παράλληλα, περιγράφει, με τον καλύτερο τρόπο, τον συγγραφέα και την εποχή του.

Βιβλιογραφία

- ΑΣΔΡΑΧΑΣ ΣΠ.Ι, 1988, *Ελληνική Κοινωνία και Οικονομία, ιθ' και ιθ' αι.*, Αθήνα
- ΑΣΔΡΑΧΑΣ ΣΠ.Ι, 2003, *Πατριδογραφήματα*, Αθήνα
- ΚΟΜΗΣ Κ., 1999, *Δημογραφικές όψεις της Πρέβεζας 16^{ος}-18^{ος} αιώνας*, Ιωάννινα
- ΚΟΜΗΣ Κ., 2007, *Σύναμμα. Κοινωνικές Δομές και όψεις του Νεοελληνικού Χώρου: Πόλεις, Πληθυσμιακές μετακινήσεις, Μηχανισμοί κυριαρχίας και άλλα σχετικά ζητήματα*, Ιωάννινα
- ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ Γ.Ι., 2002, *Τα Πρεβεζάνικα*, Πρέβεζα
- ΠΑΡΔΟΣ Α., 2008, *Αρχείο Βενετικής Διοίκησης Λευκάδας. 1. Τα βιβλία των Ανώτερων Προνοητών*, Αθήνα
- ΣΤΑΜΟΥΛΗ Ρ., 1981, Ο αλφαριθμητισμός στην Πρέβεζα κατά τον 18^ο αιώνα (1742-1784), *Ο Εραμιστής* 17, 86-99
- ΣΤΑΜΟΥΛΗ Ρ., 1984, Οι οικογένειες της Κοινότητας της Πρέβεζας, *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 1, 403-416
- ΣΤΑΜΟΥΛΗ Ρ., 1996, Η συνθήκη της Πρέβεζας (25 Δεκ. 1800) και η απήχισή της στα 1828, *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 5, 403-454
- STAMOULIS R.-A, 1981, *Population urbaine et Alphabétisation en Grèce au XVIIIème siècle. L' exemple de Prévésa d' après les actes de ses notaires*, Paris (διδακτορική διατριβή)
- ΤΣΙΛΙΓΙΑΝΝΗΣ Κ., 2004, *Η εβραϊκή κοινότητα της Άρτας*, Αθήνα

⁴⁰ *Απαντα*, 184.

⁴¹ *Απαντα*, 693-762.

ΗΛΙΑΣ Β. ΒΑΣΙΛΑΣ

Άπαντα

Επιμέλεια
ΝΙΚΟΣ Δ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ

ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ & ΙΔΡΥΜΑ ΑΚΤΙΑ ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

ΠΡΕΒΕΖΑ 2012